

N:o 1.

Ank. till Riksd. Kansli den 20 April 1880, kl. 8 e. m.

Sammansatta Stats- och Lag-Utskottets Utlåtande, med anledning af väckt motion angående domkapitlens ombildning.

Denna inom Första Kammaren af Herr C. A. Ekstedt väckta motion, N:o 10, som blifvit till Lag-Utskottet hänvisad, har af detta Utskott öfverlemnats att, jemlikt 47 § Riksdagsordningen, behandlas af Sammansatt Stats- och Lag-Utskott, hvilket i följd deraf har att öfver motionen afgifva utlåtande.

Motionären erinrar till en början, hurusom en väsentlig, för att ej säga den väsentligaste orsaken till den oro, som för närvarande genomgår vår kyrka, vore att söka i de brister, man trott sig finna i kyrkoförfattningen och den deraf beroende kyrkliga ordningen. Då det nu förhölle sig så med svenska kyrkan, att hon kunde förändra sin yttre ordning efter tidsomständigheterna, utan att blifva sina principer otrogen, vore det skäl att till en början vända uppmärksamheten på kyrkostyrelsen och särskildt på den enligt motionärens uppfattning viktigaste länken i densamma, nemligen domkapitlen, hvilka, efter hvad som torde vara den allmänna åsigten, med afseende å så väl sin sammansättning som omfånget för sin verksamhet och sin auktoritet efter nutidens förhållanden torde vara föga tillfredsställande, hvilket ock framginge af de flera förslag, som blifvit framställda rörande domkapitlens förändring. De väsentligaste bristerna med afseende på dessa myndigheters sammansättning vore, att allt för stor olikhet egde rum mellan de olika stiftsstyrelserna, att de för platserna behöfliga kvalifikationerna vid platsernas tillsättning icke

närmast afsåges, hvilket måste hafva till följd, att dessa platser kunde intagas af personer, som vore antingen mindre skickliga eller mindre intresserade, hvilket åter följde deraf, att platserna vore ett bihang till andra platser, vidare att församlingen såsom sådan hade vid tillsättningen intet att säga, hvartill komme, att expeditionen, med den utveckling de dithörande ärendena tagit, vore allt för svag. Under det vidare ledamöterna i Upsala och Lunds domkapitel samt Stockholms stads konsistorium samtliga voro prester, så var antalet lekmän afgjort öfvervägande i alla de öfriga domkapitlen. Kunde nu med afseende på de förra med skäl anmärkas, att läroverkens intressen icke finge anses tillgodosedda, så kunde med än mera skäl med afseende på de senare anmärkas, att kyrkans intressen icke vore vederbörligen tillgodosedda. En förändring i den rigtning, att hvarje intresse komme till sin rätt, vore här af behofvet synnerligen påkallad. De konsistoriella göromålen hade ock under tidernas lopp förnämligast till följd af folkskoleväsendets utveckling så tilltagit, att de ovilkorligen kräde åtminstone några ledamöter, som odeladt kunde egna sin tid och krafter deråt. Om så ordnades, skulle utan tvifvel den i våra dagar tillkomna folkskoleinspektörsinstitutionen, såsom varande af tillfällig natur, kunna indragas. Domkapitlen skulle väl vara de naturligaste inspektörerna. Ännu ett skäl till förändring i dessa embetsverks sammansättning vore det, att det icke tycktes blifva något allvar med att tillgodose de hårdt ansträngde tjenstemännens vid dessa verks expedition stora behof af löneförbättring. Såsom exempel på detta behof kunde anföras, att i det stift, motionären tillhörde, presterskapet nödgats under en lång följd af år åtaga sig en ganska betydlig extra beskattning till konsistorii notarie, amanuens och till och med vaktmästare, för att det icke skulle blifva dem omöjligt att existera. Om nu domkapitlens sammansättning så ordnades, att de med gemensam chef komme att arbeta på två afdelningar, skulle, efter motionärens mening, de antyddas olägenheterna försvinna och domkapitlen kunna blifva hvad de borde vara, nemligen kyrkans och skolans mest betydande organ; hvarför motionären föreslår:

att domkapitlen, då de handlägga kyrkans och folkskolans ärenden, skola bestå af följande ledamöter: 1:o) biskopen såsom ordförande; 2:o) domprosten, der sådan finnes, såsom vice ordförande, eller eljest en af Kongl. Maj:t på vederbörande biskops förslag nämnd prestman, dock att i de begge universitetsstäderna i stället för domprosten träder den af teologie fakultetens professorer, som fakulteten inom sig utser; 3:o) en af stiftets presterskap bland stiftets pastorer vald prestman; 4:o) en af stiftets pastorater bland stiftets pastorer genom elektorers vald prestman;

och 5:o) en af Kongl. Maj:t nämnd juridiskt bildad person, som med biträde af nödig notariepersonal ansvarar för alla expeditioner och sålunda motsvarar den nuvarande konsistorienotarien, med den skilnaden blott, att han äfven deltagar i öfverläggningar och beslut; samt

att åter, såsom styrelse för elementarläroverken, domkapitlen skola vara sammansatta af 1:o) biskopen såsom ordförande; 2:o) stiftsstadens rektor såsom vice ordförande; 3:o) en af Kongl. Maj:t på förslag af vederbörande biskop nämnd, vid stiftets elementarläroverk anställd lektor; 4:o) en af samtliga ordinarie lärare vid stiftets elementarläroverk vald lektor eller adjunkt; och 5:o samma förr omnämnde, af Kongl. Maj:t nämnde juridiskt bildade person, som ansvarar för expeditionen.

Hvad beträffade aflöningen till de under de tre sista momenten upptagne ledamöterna, af hvilka de valde elementarlärarne behöfde endast arfvoden, borde, enligt motionärens åsigt, denna aflöning åligga staten, helst den vid presterskapets lönerregleringar varit i tillfälle att göra åtskilliga indragningar och besparingar, som lämpligen kunde användas till beredande af tillfyllestgörande ersättning för det arbete, som af domkapitlen utfördes.

Under erinran slutligen, att den föreslagna ombildningen af domkapitlen vore af natur att utan synnerlig rubbning af det bestående och nästan när som helst kunna genomföras, anhåller motionären, att Riksdagen ville för sin del besluta en ombildning af domkapitlen i riket i enlighet med det af motionären framställda förslag, samt, i händelse sådant beslut blefve fattadt, i underdånighet hos Kongl. Maj:t anhålla, det tacktes Kongl. Maj:t vidtaga nödiga åtgärder för vinnande af laga kraft derför.

Frågan om förändring i domkapitlens sammansättning har flera gånger varit bragt å bane så väl vid riksdagar och kyrkomöten som genom komitéer, hvilka varit tillsatta för omarbetning af gällande kyrkolag; och Utskottet har ansett lämpligt att nu i korthet redogöra för hufvudgrunderna af de olika förslag i ämnet, hvilka, så vidt Utskottet känner, varit framlagda.

Det förslag till kyrkolag och ordning för svenska församlingen, som år 1828 af dertill utsedde komiterade afgafs, innehöll, att domkapitlet, under ordförandeskap af biskopen, skulle i de stift, der akademier funnes, bestå af teologiska fakultetens ordinarie professorer och adjunkter, samt i de öfriga stiften af domprosten, der sådan funnes, och de vid gymnasium tjänstgörande lektorer, äfvensom att till det minsta fyra ledamöter, utom ordföranden och vice ordföranden, i hvart och ett konsistorium skulle vara prester.

Den 22 April 1851 aflät Kongl. Maj:t — som fann det icke vara behöfligt eller lämpligt, att åt alla lektorerna vid de genom Kongl. Cirkuläret den 6 Juli 1849 omorganiserade nya läroverken inrymdes säte och stämma i domkapitlen — till Rikets Ständer proposition angående domkapitlens organisation och arbetssätt, hufvudsakligen byggd på de grunder, att domkapitlet i stad, der universitetet ej finnes, skulle bestå af biskop som ordförande och fem ledamöter, af hvilka domprosten, läraren i teologi vid läroverket i stiftsstad och den bland öfrige lärare derstädes, som längsta tiden innehaft prebendepastorat, skulle vara själfskrifna, och de ledamöter, som derutöfver erfordrades till fyllande af nyssnämnda antal, förordnas af Konungen bland ordinarie prester i stiftet eller lärarne vid läroverket i stiftsstad, samt att domkapitlet skulle vara domfördt der tre när vore, dock att i vissa vigtigare mål ej färre än fyra finge besluta. Denna proposition blef likväl icke bifallen af Rikets Ständer, hvilka i underdånig skrifvelse den 20 Augusti 1851 tillika yttrade, att någon förändring med organisationen af och rättgången i domkapitlen icke syntes vara för det dåvarande af behovet påkallad.

Vid 1856—1858 års riksdag väcktes af en ledamot i Presteståndet motion om sådan förändring i domkapitlens organisation, att, i hufvudsaklig öfverensstämmelse med innehållet af 7 kap. i det utaf dertill utsedda komiterade år 1846 afgifna förslag till kyrkolag, domkapitlet skulle bestå af biskop och fem af stiftets presterskap valda ledamöter, af hvilka tre skulle vid prestmöte väljas för sex år bland i stiftsstad boende prester eller lärare, hvilka senare ej behöfde vara prestmän, och två ledamöter väljas för ett år bland stiftets kyrkoherdar. Rikets Ständer, hvilka ansågo åtminstone två af ledamötsplatserna böra fortfarande bindas vid vissa embeten, enär endast på sådant sätt nödig enhet och konsekvens i domkapitlets åtgärder kunde med säkerhet bibehållas, beslöto, på sätt af Rikets Ständers underdåniga skrifvelse den 25 Februari 1858 inhemtas, för sin del en författning, i hvilken bestämdes, att bland de fem, hvilka borde jemte biskopen i domkapitlet sitta, domprosten och teologie lektor, eller, der universitet vore, äldste teologie professorn skulle vara domkapitlens ledamöter på grund af innehafvande embeten, samt de öfrige utses genom val för fem år bland kyrkoherdar i stiftet samt rektor och lektorer vid läroverket i stiftsstad, i hvilka val alla ordinarie prester i stiftet samt lärare vid stiftets elementarläroverk skulle ega deltaga. Mot detta Rikets Ständers beslut gjorde Presteståndet i en särskild framställning till Kongl. Maj:t åtskilliga erinringar, och sedan äfven Högsta Domstolen i afgifvet utlåtande anmärkt, bland annat, att de väljande

kunde vid sitt val blifva inskränkte inom allt för trånga gränser, och att, till följd af tätta ombyten af domkapitlets ledamöter, enhet i dess åtgärder och beslut kunde komma att saknas, så fann sig Kongl. Maj:t böra vägra sitt bifall till Rikets Ständers nämnda förslag.

Ännu en grund för domkapitlens organisation ifrågasattes uti en vid 1862—63 års riksdag väckt motion, nemligen bestämmandet af så kallade kapitelpastorat, som borde sökas med särskilda villkor för kompetens och deribland skyldighet för deras innehafvare att tjenstgöra såsom domkapitlets ledamöter, mot särskildt arfvode. Enligt detta förslag skulle domkapitlet bestå af biskop och fyra ledamöter, bland hvilka borde vara domprosten, der sådan funnes, vidare, vid domkapitlen i Upsala och Lund, de tre öfrige teologie professorerna, samt i öfriga domkapitel teologie lektorn vid stiftsstadens läroverk, rektorn vid samma läroverk samt kyrkoherden i det eller de nära stiftsstaden belägna pastorat, hvilka af Konungen bestämdes; der åter domprost icke funnes, skulle vara ännu en kyrkoherde i sådant pastorat, och, der teologie lektorn, tillika vore rektor, ännu en lektor vid samma läroverk af Konungen förordnas till ledamot i domkapitlet. Vid samma riksdag väcktes äfven ett annat förslag, att domkapitlen i de städer, der universitet ej funnes, skulle bestå af biskopen, domprosten, lektorn i teologi och dessutom fyra ledamöter, hvilka, sedan domkapitlet inkommit med förslag, af Kongl. Maj:t tillsattes bland kyrkans eller skolans tjenstemän.

För åstadkommande af lättnad i domkapitlets arbetssätt framställdes äfven vid samma riksdag ett förslag, att domkapitlet endast vid behandlingen af vissa viktigare mål skulle behöfva sammanträda in pleno, hvaremot de enklare och löpande ärendena skulle besörjas af ordföranden och notarien med biträde af en eller två ledamöter.

I underdånig skrifvelse den 10 November 1863 yttrade Rikets Ständer, att — då förhållandena allt mer påkallade en förändring i domkapitlens sammansättning och arbetssätt, men erfarenheten visat, att Rikets Ständer icke, innan vederbörande myndigheter blifvit i ämnet hörda, kunde med hopp om framgång besluta en så genomgripande förändring af ifrågavarande kyrkliga institution, som åsyftats genom de vid riksdagen framlagda förslag, och enär större sannolikhet förefunnes för frågans slutliga lösning, om framställning i ämnet efter vederbörandes hörande af Kongl. Maj:t afgåfves — Rikets Ständer funnit sig böra, jemte anmälan om det allt mer tilltagande behofvet af domkapitlens omgestaltning till deras sammansättning och arbetssätt, och med omförmående af de framställda förslagen i ämnet, hos Kongl. Maj:t anhålla, att Kongl. Maj:t, efter ärendets utredning, måtte låta utarbета och för näst sam-

manträdande Rikets Ständer framlägga förslag till sådan förändring af domkapitlen i ofvan berörda hänseende, som af de närvarande omständigheterna kräfdes.

Till följd häraf framlade Kongl. Maj:t till 1868 års Kyrkomöte uti nådig proposition ett förslag till förordning angående ändring i vissa delar af föreskrifterna angående domkapitlens sammansättning och arbetsätt, af hufvudsakligt innehåll, att domkapitlet skulle bestå af biskop såsom ordförande, och såsom ledamöter, i Upsala och Lunds stift, domprosten och öfrige ordinarie teologie professorer vid universitetet, samt i de öfriga stiftet domprosten, der sådan funnes, rektorn vid högre elementarläroverket i stiftsstadens, lektorn i teologi vid samma läroverk, samt dessutom tre af Konungen särskildt för fem år förordnade, deraf två kyrkoherdar i stiftet samt en bland nämnda elementarläroverks ordinarie lärare, hvilka tre senare hvar för sig skulle af Konungen utses bland tre, som uppfördes å förslag genom val, förrättadt, när kyrkoherde borde förordnas, af samtliga till deltagande i biskopsval berättigade prester, och, när annan ledamot skulle utses, af samtliga ordinarie lärare vid stiftets elementarläroverk. Vidare innehöll Kongl. Maj:ts förslag, bland annat: att i Göteborg svenske pastorn vid Christinae eller Tyska församlingen skulle vara ständig ledamot af kapitlet och förty endast en kyrkoherde i stiftet af Konungen till kapitelledamot särskildt förordnas; att domkapitlet egde fatta beslut, när tre ledamöter när vore, utom i fråga om vissa, särskildt uppräknade ärenden, då fem skulle besluta, så ock fyra, der de vore om beslutet ense; samt att, för frågor om bedömande af prof för läraretjenster, domkapitlet egde, der så nödigt funnes, tillkalla en eller flere bland lektorerna vid stiftsstadens elementarläroverk att jemte öfrige ledamöter taga säte i kapitlet.

Kyrkomötet förklarade sig, uti underdånig skrifvelse den 24 September 1868, antaga Kongl. Maj:ts ofvan berörda förslag, dock, i följd af inom Mötet framställda anmärkningar, med de förändringar: att domkapitlen i de stift, der universitet ej funnes, skulle bestå, förutom domprosten, rektorn och teologie lektorn vid stiftsstadens elementarläroverk, af allenast en af Kongl. Maj:t förordnad kyrkoherde i stiftet samt en eller, der domprost ej funnes, två ordinarie lärare vid nämnda elementarläroverk, jemväl af Kongl. Maj:t förordnade; att förslaget å de sistnämnda ledamöterna skulle upprättas genom samfaldt val af stiftets till deltagande i biskopsval berättigade prester och samtliga ordinarie lärare vid stiftets elementarläroverk, äfvensom att i de i Kongl. Maj:ts förslag uppräknade viktigare ärenden inom domkapitlet finge beslutas af minst fyra ledamöter, der tre af dem vore om beslutet ense. Derjemte uttalade

Kyrkomötet till Kongl. Maj:t den önskan, att stadsförsamlingarna i Kalmar, Karlstad, Hernösand och Visby måtte, så snart ske kunde, såsom prebenden skiljas från biskopsstolarna och förses med egna kyrkoherdar, under namn af domprostar, hvilka skulle såsom sjelfskrifne ledamöter ingå i vederbörande domkapitel. Såsom bekant, har sedermera, år 1877, särskild kyrkoherde i Kalmar stadsförsamling, under namn af domprost, blifvit tillsatt.

Genom skrifvelse den 5 Januari 1869 uppdrog Kongl. Maj:t åt en särskildt utsedd komité att ombesörja revision af 1686 års kyrkolag. Ut det förslag till kyrkolag, som, jemte förslag till kyrkostadgar, af nämnda komité den 2 Oktober 1873 afgafs, handlar 26 kap. om domkapitel. Enligt detsamma skall domkapitlet bestå af biskopen, som förer ordet, samt nedannämnda ledamöter, nemligen i Upsala och Lunds stift domprosten och öfrige teologie professorer vid universitetet, samt i de öfriga stiftens domprosten, der sådan finnes, lektorn i teologi vid stiftsstadens elementarläroverk samt dessutom två, eller, der domprost ej finnes, tre af Konungen särskildt förordnade män, som äro kyrkoherdar i stiftet eller ordinarie lärare vid nämnda elementarläroverk; skoland dock i Göteborgs stift svenske pastorn vid Christinae eller Tyska församlingen i Göteborg vara ständig ledamot af domkapitlet och förty endast en ledamot i det domkapitel, på sätt nu är sagdt, särskildt förordnas. Vidare stadgas i förslaget, bland annat: att, när ledamot skall särskildt förordnas, domkapitlet ingifver till Konungen förslag å en behörig och lämplig man; att arfvode för särskildt förordnad ständig ledamot skall af allmänna medel gäldas; att domkapitlet ej må fatta beslut, der ej tre när äro, utom i fråga om bedömande af aflagda kunskapsprof, om upprättande af förslag till embeten och tjänster, eller om tillsättande deraf, eller i mål, der domkapitlet utöfvar domsrätt, dervid ej färre än fem må besluta, utan så är, att af fyra närvarande tre äro om beslutet ense; samt att i hvart domkapitel skola finnas en af domkapitlet tillsatt notarie och till hans biträde en amanuens, mellan hvilka domkapitlet ege fördela göromålen, såsom omständigheterna kräfva.

Uti det utlåtande, som af Högsta Domstolen afgafs öfver komiténs förslag, anfördes beträffande den föreslagna sammansättningen af domkapiteln, hurusom en lagfaren ledamot i domkapitel länge utgjort ett viktigt önskningsmål, hvadan tiden syntes vara inne att derom förordna; och, om denne ledamot tillika blefve domkapitlets protokollsförare och kassaförvaltare, torde förändringen ej komma att medföra nämnvärda kostnader. Vidare syntes det mindre följdriktigt att, på samma gång man från kyrkolag utsöndrade alla bestämmelser om elementarläroverk,

uti samma lag fastställa, att en lärare, nemligen teologie lektorn, vid sådant läroverk skulle vara sjelfskrifven deltagare i den kyrkliga förvaltningen, lika som ock Högsta Domstolen ansåg svenske pastorn vid Christine församling i Göteborg icke böra vara sjelfskrifven ledamot, helst det kunde vara ovisst, om någon sådan pastor länge komme att finnas. Dessutom syntes någon anledning att behålla den särskilda sammansättningen af domkapitlen i universitetsstäderna ej vara för handen, så mycket mindre som en god universitetslärare ej nödvändigt vore en god domkapitelsledamot, och de mångartade domkapitelsgöromålen, såsom äfven blifvit anmärkt af domkapitlet just i en universitetsstad, ofta måste menligt inverka på universitetslärarens egentliga verksamhet. Att inskränka Konungens val af de ledamöter, som skulle af honom särskildt förordnas, till vissa medborgareklasser, syntes icke böra sättas i fråga, utan äfven lekmän borde kunna af Konungen dertill utses. Slutligen ansågs antalet ledamöter böra bestämmas till sju. På grund deraf hemställde Högsta Domstolens fleste ledamöter, att domkapitlen måtte komma att bestå af biskopen, domprosten, en lagfaren, af Konungen tillsatt ledamot samt fyra af Konungen för vissa år förordnade ledamöter, och att, der domprost ej funnes, skulle annan, af Konungen förordnad kyrkoherde inträda.

Högsta Domstolen ansåg äfven, att domkapitlets förslag till såväl den lagfarne ledamoten som de andre af Konungen förordnade ledamöterne borde upptaga tre personer, och icke, såsom komitén föreslagit, allenast en enda, hvilket i verkligheten oftast blefve liktydigt med att domkapitlet kompletterade sig sjelft. Dessutom ansågs böra i lagen intagas föreskrift derom, att den lagfarne ledamoten skulle åtnjuta lön och de öfriga särskildt förordnade ledamöterna arfvode.

Någon på kyrkolagskomiténs förslag grundad proposition har icke blifvit af Kongl. Maj:t till Riksdag eller Kyrkomöte framlagd, utan detta ärende är fortfarande beroende på Kongl. Maj:ts pröfning. Frågan rörande domkapitlens ombildning har icke heller, förr än nu, blifvit af enskild person bragt å bane annat än genom en motion vid 1878 års Kyrkomöte. I denna motion upptogs den vid 1862—1863 års riksdag framställda grundsatsen om så kallade kapitelpastorat, i det motionären föreslog en sådan förändring i domkapitlens sammansättning, att dessa måtte komma att bestå af biskop, domprost, der sådan funnes, teologie lektor vid stiftsstadens elementarläroverk samt två eller, der domprost icke funnes, tre af Kongl. Maj:t utnämnde och med årligt lönetillskott af allmänna medel hugnade kyrkoherdar i några för ändamålet bestämda, lämpligt belägna kapitelpastorat. Uti underdånig skrifvelse den 30 September 1878

förklarade sig Kyrkomötet väl anse en förändring i gällande bestämmelser om domkapitlens sammansättning vara synnerligen önskvärd och af behovet påkallad; men då denna fråga syntes stå i det oskiljaktiga samband med frågan om ordnandet af domkapitlens verksamhet, att de lämpligen torde böra på en gång komma under öfvervägande, samt ett fullständigt lagförslag i ämnet föreläge i 26 kap. af kyrkolagskomiténs förslag till kyrkolag, ansåge sig Kyrkomötet endast böra anhålla, det Kongl. Maj:t tacktes låta, så snart ske kunde, för ett blifvande kyrkomöte framlägga förslag till författning angående domkapitlens sammansättning och verksamhet.

Lika med 1878 års Kyrkomöte anser Utskottet en förändring i gällande stadganden om domkapitlens organisation vara önskvärd och af behovet påkallad; men då frågan derom, på sätt här ofvan blifvit visadt, är för närvarande beroende på Kongl. Maj:ts pröfning, och förslag i sådant syfte snart torde vara att från Kongl. Maj:t förvänta, lär icke vara lämpligt, att Riksdagen nu på enskild motionärs framställning beslutar om en sak af sådan vikt och omfattning som ett fullständigt ombildande af en både på det kyrkliga och det borgerliga området djupt ingripande embetsinstitution, helst motionärens förslag saknar den utredning, ett dylikt beslut med nödvändighet förutsätter.

Utskottet hemställer därför,

att Herr Ekstedts föreliggande motion icke måtte till någon Riksdagens åtgärd föranleda.

Stockholm den 20 April 1880.

På Sammansatta Utskottets vägnar:

E. THOMASSON.
